

СВОБОДА

недільне видання

SVOBODA

SUNDAY EDITION

Ч. 37. (299). Рік LX.

9. Листопада 1952. — November 2, 1952.

No. 37. (299). Volume LX

Микола Щербак

ПЕРЕД СХОДОМ СОНЦЯ

(Оповідання)

Коли світало і непомітно танула сіра мла, Марко вже був біля лісу. Він хутко перестрибнув через рівчак і, вхопившись за гілку, спинився. Браз стало якось млосно і перед очима попливли жовті кола. Мимоволі прихилився до дерева, глибоко вдихнув вогкувате повітря і, перевівши віддих, поволі поплентався в глибину лісу.

Було тихо і, як напровесні, трохи сиро. Злегка гойдалися верхів'ятта і глухо шуміли від подихів вітру. Під ногами шелестіло листя, почорніле й перегниле, а з-під нього витикалася перша зелень: несміливі, соромливі проліски, кучерявий ряс...

Брудний і обшарпаний, Марко у блаженному чорному піджаці, полатаному і позашиваному, в сірих полотняних штанах, у порваних черевиках, повільно йшов поміж деревами, час від часу оглядаючись навколо чи не видно ніде карбівничого.

— Де ж це березова ділянка? — подумав хлопець, трохи постоявши і пригадуючи, кудю гонив торік із хлопцями корів на пасовище. — Чи не збився, бувас? — майнула стривожена думка. — А там же, вдома, мати...

Умить він згадав її, рідну матусю, яка лежала на полу, висохла й немічна, в купі чорного смердючого дрантя, тихо стогнучи.

Це ніби підігнало Марка, і він, зібравши сили, поспішив до березової ділянки. Білокопрі дерева стояли задумливо, з пониклим віттям. Він підійшов до старої берези, дістав з кишені свердлика і швидко просвердлив навскіс у стовбурі невеличку, вершків зо два, дірочку. Звідти почав повільно сочитися білий і чистий, мов сльоза, сік. Тоді Марко похапцем вставив бузинуву дудочку і підставив пляшку. Спочатку сік капав повільно, а потім швидше, шумуючи і пінячись у пляшці. Марко жадібно водив язиком по устах, що запеклися і болісно щеміли. Коли ж пляшка наповнилася, хлопець став навколійки і перекинувши голову, підставив під дудочку рота. Важко ковтав і захлинався. Жадібно ловив сочіння течива з гіркуватим присмаком. Потім, коли заболіли шия й коліна, встав на тремтязі ноги, облизався і витер рукавом уста. Було нудно, бурчало в животі, але він був задоволений, що дістав соку, і швидко пішов з лісу.

Розвиднялося. На сході жевріла рожева смуга і легенькі хмаринки, ніби золоті рибки, тріпотіли в ясній блакиті.

Біля дідової хати на Марка гукнула бабуся.

— Як там мати, синку? — спитала.

— Слабі... Вчора й не вставали...

Він дивився на бабу сумними голодними очима.

— Подожди!... Я зараз...

Баба пішла в хату, а за хвилину скрипнули двері, вона вернулася і простягла до Марка хлібину.

У хлопця аж очі зайнялися.

— Передав дядько з Донбасу пуд борошна... Візьми, моя дитино, хоч хлібину. Та їжте зразу потрошку... Я пізніше навідаюся до вас...

Зраділий хлопець схопив хлібину, прикрив її полою і хутко побіг додому. Як заходив у сіни, раптом почув у хаті чийсь сердитий чужий голос. Тихо відчинив двері й побачив: біля полу, у півтемряві, хтось стояв до нього спиною, високий і незграбний. А коли роздивився, то впізнав Івана Вовка, бригадира колгоспу, лихого й недоброго чоловіка. Він розмахував руками і хрипло кричав:

— Уставай! Нічого тобі вилежуватися! Щоб мені до сходу сонця була на плянтації! Чусш?! Буряки треба шарувати!

— Ох, Іване... не сила моя, — стогнала мати. — Я, мабуть, до сходу сонця і душу Богові віддам, а ти на роботу гониш. Ох!...

В хаті стояла напружена тиша.

— Всі ви так кажете... Не придурюйся! — нагнів той. — Виходь на роботу, а то посічу на капусту!

Від цих слів хвора повернула голову і глянула на нього сухими гнівними очима.

— Іди геть, собако! — скрикнула.

Це, мабуть, було останнє її зусилля, бо вже за мить в її очах стояла байдужість і згаслість. А бригадир, ніби вжалений, розлютився і штовхнув хвору палицею в бік так, що та перевернулася до стіни.

— Що ви робите?! — заплакав і затремтів Марко. — За що ви б'єте матір?

Розчервонілий і розлютований бригадир не звертав на Марків плач уваги, лаявся й кричав, аж слина з рота бризкала.

— Не придурюйся, куркульська мордо! Поки сонце зійде, щоб була на роботі!

І, грюкнувши дверима, вийшов...

У хаті зразу стало тихо і моторошно. Марко, плачучи, кинувся до матері.

— Мамо! Він уже пішов. Не плачте... Я ось хліба від бабусі приніс... І соку березового з лісу... Чуєте, мамо?

Хвора не рухалась. Лежала тихо й спокійно. Тоді Марко притулив їй до прищерлених уст пляшку.

— Мамо, пийте! — гукнув він.

Вона поворухнулася і болісно застогнала. А Марко стояв розгублений і безпорадний.

— Ковтайте, мамо! — сказав він удруге. — Ось і хліб.

І він поклав їй у рот шматочок. Хвора повільно і беззвучно зашамотіла тонкими безкровними устами.

Запах свіжого хліба, ніжний і приємний, залоскотав Маркові в горлі. Він ковтнув слину і скривився. Згадав, що вже третій день не брав ні крихти в рот і жив лише самою корою та березовим соком.

— Треба й собі з'їсти шматочок, — подумав він.

І не втримався. Відломив. Поклав у рот і почав жувати. Згодом ще відломив шматочок, а через хвилину, забувши про матір, із жадовою і захватом кусав шматок за шматком, ковтав швидко, запихався, не пережовував. Він не зоглядівся, коли не стало хлібини, запашної й солодкої. Лише шматочок невеликий залишився...

Мов очманілий, кинувся Марко до матері.

— Ой, що ж це я наробив? З'їжте хоч цей шматочок. Мамо!...

Відповіді не було. Мати лежала непорушна. Розгублений Марко торкнувся до її тіла, але воно було вже напівхолодне. Висохла й заkostenіла лежала мати із загостреним восковим носом, з безладно розкритим ротом, подібним до маленької чорної ямки.

Марко враз осунувся, заточився і глухо впав на долівку. Перед очима попливли дивні кола, жовті й червоні. У животі раптом різнув гострий біль і він, стогнучи, почав корчитись і звиватись у смертельній лихоманці.

Крізь маленьке віконце блиснуло на долівку скісне проміння: то сходило сонце...

Дам'яна Горняткевич

НАТАЛІЯ МІЛЯНІВНА

(На десяти роковини її смерті)

Хмарна осіння днина. На кладовищі передмістя Кракова — Підгір'я стояла громада осіб над відкритою могилою: бувцесумний похорон української скульпторки Н. Мілянівни. Після похоронної відправи виголошено тільки одну прощальну промову, говорив ред. Роман Купчинський. Дуже важко було б говорити тим, які близько знали покійну й так глибоко відчували її втрату. Через хвилину спущено домозину в яму, Наталка спочила біля своєї матері, з якою єднала її така велика любов.

Майже все життя Мілянівни було зв'язане з Краковом. Щоправда, вона народилася у Львові (21 квітня 1896 р.), але вчилася в Кра-

кові, бо там перебував її батько на становищі урядовця продовж 40 років. Після іспиту зрілості вона записалася на курс вищої освіти до інституту Баранецького, студуючи рисунок і малярство у відомого польського мистця Петра Стахевича. Перші праці Мілянівни виявили помітний вплив Стахевича, та це було зовсім природне явище, бо принадна техніка цього професора мусіла подобатися його ученицям. Але вже в тих безпретенсійних та щирих студіях молоденької Наталки виявлявся її талант, і можна було сподіватися, що вона згодом визволиться з-під впливу свого вчителя. Австрійське законодавство чомусь забороняло студіювати жінкам в двох академіях — гірничій і мистецтв, тим то Мілянівна мусіла вибрати інститут Баранецького. Коли ж польський уряд зніс опісля заборону й допустив жінок до студій у згаданих двох високих школах, Наталія Мілянівна була першою українкою, яка записалася до краківської Академії мистецтв (у 1920 р.). Ще Стахевич звернув їй увагу на глибоку рельєфність її рисунків і радив попрацювати своїх сил у скульптурі, й через те вона й вступила на скульптурний відділ. В Академії вона стала ученицею проф. Константина Ляшки, дуже доброго педагога, який ставився щиро й прихильно до українців. Під час своїх 5-літніх (від 1920 р. до 1925 р.) студій Мілянівна відзначилася зразковою пильністю і працюваністю та здобула за свої праці шість нагород на академічних виставках. За її хист і працюваність сенат Академії призначив їй стипендію на продовження студій за кордоном, а це в атмосфері польської

Наталка Мілянівна у своїм ательє

(Продовження на 2 ст.)

(Закінчення з 1-ої ст.)

УСПІХ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ В СВІТЛІ ПСИХОЛОГІЇ

Інстинкти та їх задоволення

Від чого залежить те, що один літературний твір нам подобається, а другий — ні, хоч наш знайомий його хвалить? Чому одні твори мають величезні маси читачів, а другими насолоджуються тільки окремі одиниці?

Сучасна психологія кинула на ці проблеми деяке світло. Зробила це головню „психологія глибини“ (Фройд, Адлер, Юнг та їхня школа), що досліджує під- і несвідомі сфери людської психіки, але чимало додали й американські бігевіористи, що, як і психоаналітики, звернули увагу на інстинкти.

Інстинкти — основа психічного життя людини. Модерна психологія визнає інстинкти основними чинниками й рушіями діяння людини. Кожний із нас має вроджені психічні нахили, що діють у несвідомих глибинах нашої психіки. Цих інстинктів багато: крім найважливіших — самозбереження та видо-вого, є ще й інші, як: інстинкти влади, володіння, боротьби, бурлакування тощо.

Всі ці інстинкти мають тенденцію задоволення природним, первісно-егоїстичним способом. Але реальне життя, суспільні умови, моральні та правні закони ставлять їм у цьому перешкоди та гальмують їх. Отже людина му-сить або зайти в конфлікт із суспільними чи правними законами, або здушити інстинкти в собі, або задовольнити їх „замінним“ способом. Коли їх здушуємо, вони відходять у глибину нашої психіки, в найдавші закамарки нашого „я“ і там стають причиною всяких психічних відхилень та недуг. Тим то краще задоволення їх замінним способом. Напр., інстинкт боротьби можна задовольнити в спортивних змаганнях, у грі в шахи тощо. Зрозуміло, що замінне задоволення може бути або суспільно й етично шкідливе, або корисне. Це спрямування первісних, етично та суспільно нейтральних або шкідливих інстинктів у нове суспільно-корисне річище називається сублимацією.

Сни та мрії як сублимація інстинктів

Одне з найважливіших джерел, у якому задовольняються наші нездійснені в реальному житті інстинктові бажання, — це сни. Психологія виявила, що майже всі дитячі сни й більшість снів дорослих людей — це ідеальне здійснення того, чого вони не можуть зреалізувати в житті.

Частіше задовольняємо свої нездійснені бажання у мріях. Між снами та мріями є тісний зв'язок. Ті й ті — це вияв найбільших глибин нашої творчої уяви, ті й ті постають тоді, коли тратимо зв'язок із середовищем (спимо або поринаємо в мрії), ті й ті мають ту саму ціль — задовольнити ті наші інстинктові бажання, яких не можна здійснити. Різниця тільки в тому, що сни відбуваються незалежно від нашої свідомої волі, а мрії ми можемо викликати довільно, впливати на добір образів та снувати їх відповідно до наших бажань. У цих мріях можна сконстатувати явища т. зв. психологічні компенсації, тобто винагороди за нездійснене. Як показали досліді, ці мрії мають звичайно егоїстичний та егоцентричний характер, тобто крутяться довкола нашої власної особи й задовольняють звичайно інстинктові бажання влади, визнання, значення або мають еротичну основу.

Інтроверсія — екстроверсія

Можемо сміло сказати, що майже немає людини, яка не мріяла б. Різниця тільки в тому, що одні мріють менше, а другі — більше. Людей щодо цього можна поділити на два психологічні типи: інтровертивний та екстровертивний. Інтровертик — це тип, що тікає від реального життя в країну мрій і виключно там шукає задоволення своїх бажань. Це тип мрійника, фантаста, який мало цікавиться довколишнім життям і живе тим світом, що його створює у власній уяві. Зате екстровертик — це людина активна, енергійна, жвава, що прагне виявити себе назовні. Світу мрій для неї мало. Коли мріє, то тільки на те, щоб ці мрії здійснити.

У своїй чистій формі обидва ці типи трапляються рідко, хіба в хоробливому стаї, бо коли хтось потоне зовсім у мріях, втрапить зв'язок із середовищем і не може повернутися до реального життя, — то це просто язище божевілья. У нормальної людини може тільки переважати той чи той тип.

Сни й мрії та літературна творчість

Психологія виявила тісні зв'язки між снами й мріями з одного боку та літературними творами — з другого, чи то в творчості, чи то в читанні. Матеріал до сну й до літературного твору береться з особистих переживань автора. І сон, і творчий процес пропускають багато з того матеріалу, добирають тільки деякі образи та відповідно їх змінюють і поєднують в одну цілість. Можемо сказати, що поки постане сон, десь у психіці конденсуються, опрацьовуються окремі частини в одну цілість. Між сном і мистецькою творчістю тільки та різниця, що сон відбувається несвідомо, без участі волі і через те поєднання образів бувають абсурдні, а в мистецькій творчості мистець чималою мірою контролює свої видива. Відомі факти, коли літературні твори авторам „снилися“, і вони їх пізніше тільки записували та обробляли. Звідси й дуже поширений творчий засіб сну, коли автор свідомо оформлює вигадку, як сон.

Мистець

Мистець — це інтровертик, що тікає від життя в країну уяви та в ній шукає задоволення своїх бажань, а літературний твір — це піщо інше, як мрії мистця, що завдяки своєму талантові приборав їх у досконалу словесну форму. Поетична творчість — це сублимація інстинктів мистця. У поетичному творі автор має змогу задовольнити ті свої інстинкти, що не знайшли задоволення в реальному житті. Задовольняється тут здебільшого громадський інстинкт, скерований на створення якихось зв'язків з іншими одиницями суспільства. Психологія доказала, що малі діти вміють створити собі в уяві товаришів і з тими товаришами розмовляють, бавляться. Так само герої мистецьких творів — це вигадані товариші. Багато мистців стверджують, що їхні герої приходять до них, розмовляють з ними. Що ближче автор із ними живе, то вірніше їх зображує. Вони появляються на кожний його заклик, слухають його безоглядно, він має до них виключне право. Це світ, де володіє поет повновладно. Так мистець задовольняє свій інстинкт влади, володіння, вивищування, своєї вартості тощо. Поет, що не може в реальному житті здобути цього визнання через своє підрядне суспільне становище, матеріальні злидні чи через слабкі фізичні сили, почуває свою „меншу вартість“ і шукає компенсації в літературній творчості. Читання його книжок зацікавлює ним інших, і він так задовольняє свій громадський інстинкт. Якже твори його не мають успіху, він це переживає, як біль.

Читач та літературний твір

Як уже казано, літературний твір виконує подвійну роль: з одного боку, це ідеальне задоволення в країні мрій нездійснених інстинктових мистецьких бажань, з другого, — це готові мрії, що дають можливість задовольняти свої інстинктові бажання читачам, тобто людям, що не можуть зробити цього у власній уяві.

Але літературний твір робить це з деякими застереженнями. Перше: його тема мусить відповідати темі мрій читача, бо вплив літературного твору залежить від того, якою мірою він уміє викликати в уяві читача мрії, що подібні до тих, які снує сам читач. Тому не кожен твір нам подобається. Коли ми запитасмо середнього читача, чому не припав йому до вподоби той чи той твір, він або не вміє нам нічого сказати, або відповість: „Це не в моєму смаку“. Але він інстинктивно чує, що твір його не задовольняє й він його читати не може. Кожен читач вибирає з лектури тільки те, що йому відповідає, тобто рідне з його інстинктовими бажаннями. Тим то, наприклад, молодь

нетерпності до всього українського траплялося дуже рідко щодо студентів-українців. Мілянівна виїхала тоді до Італії і студіювала у Фльоренції, Венеції й Пізі. Після закінчення навчання в Академії, вона склала педагогічний іспит та перейшла на учительську посаду до гімназії „Рідної Школи“, а потім сс. василіянок у Дрогобичі. Але й навчаючи в школі, вона не занедбувала мистецької праці, якій присвячувала всі свої сили, і далі підтримувала тісні зв'язки з колами своїх килег у Львові. Брала участь у декількох виставках об'єднання українських мистців „АНУМ“, де її твори доволі вибаглива львівська критика оцінювала тісні зв'язки з колами своїх колег у Львівських журналах „Жінка“ й „Назустріч“ появлялися часто статті з репродукціями її творів, характеризуючи її як дозрілу, поважну скульпторку. Та життя в доволі глибокій галицькій закутині втрачало для неї принадду, бо зупиняло її творчий розмах. На її переведення до Львова не хотіла погодитися польська шкільна влада, тому Мілянівна рішила переїхати до Кракова, де, працюючи в школі, могла далі перебувати в мистецькому, хоч національно-чужому центрі. В своїй краківській майстерні вона працювала цілими годинами щоденно, і тут повставали її композиції на релігійні теми, плоскорізьби й студії голів. Наталія Мілянівна не задовольнялася ніколи хвилями успіхами, вона весь час шукала нового вияву своїх творчих задумів. Бувши спочатку прихильницею реалізму, вона пізніше почала прагнути синтезу, її праці ставали чимраз монументальніші. Також і в Кракові в тамошній Палаті мистецтв виставляла вона свої скульптурні твори, і мала позитивні оцінки навіть від химерної польської критики.

Мілянівна брала теж активну участь в українському громадському житті. В читальні краківської філії „Просвіти“ виголошувала доповіді на мистецькі й культурні теми, декорувала залі на різні національні свята. З вибухом другої світової війни, коли німецька влада закрила середні й вищі школи на терені Польщі, Мілянівна мусіла шукати працю десь інде і влаштувалася на пошті. Правда, дирекція німецької пошти вміла використати її хист і заангажувала до декорації пансіону для поштових урядовців у Закопаному. Водночас вона далі працювала дуже пильно в своїй робітні, виконувала студії голів (до найкращих слід зачислити погруддя Лесі Українки) і готувала нариси до великої композиції „Крути“, задумуючи весною 1943 р. влаштувати у Львові свою власну, збірну виставку.

Влітку 1942 р. Мілянівна занедужала, та її недуга не була небезпечна, й можна було сподіватися, що її сильний організм перемаже восні злидні. Але це тільки так здавалося... В середині вересня 1942 р. прикинулася нова недуга — тиф і, наче буря, зломилася її. Померла вона 2 жовтня 1942 р. Була це людина глибокого серця, що жила мистецтвом і для мистецтва. Любила красу понад усе, захоплювалася, мов дитина, усім, що ясне й добре. Погорджувала лише нещирістю, облудою і тим, що нечесне й плітке.

Хоч за свого життя Наталія Мілянівна зустрічала часто похвали й позитивні оцінки, та після її смерті на її творчість почала падати тінь забуття. Вже на найближчій (третьій) виставці Спілки Образотворчих Мистців у Львові, де на шістьох виставлених її працях звисали жалібні стрічки, ті самі критики, що колись так грімко хвалили нашу скульпторку, обмежувалися в своїх рецензіях коротенькими згадками про її останні твори. І коли 10 жовтня цього року появилася була в „Свободі“ велика оповістка про жалібну богослужбу на роковини її смерті, в церкві василіян у Нью-Йорку було тільки двоє товаришів покійної та її невістка (братова). Ніхто із скульпторів не прийшов, хоч у Нью-Йорку є їх декілька.

Тож нехай хоч ця моя згадка викличе спогади про українську скульпторку Наталію Мілянівну.

Французький соціолог Клавдіус Жане в своїх працях запевняє, що споживчі кооперативи були єдиною суспільною спробою, яка цілковито вдалася в XIX сторіччі.

AUDIATUR ET ALTERA PARS

У зв'язку з нашою статтею про мистецтво античної України¹⁾ появилася рецензія заслуженого нашого археолога проф. Я. Пастернака²⁾, який з педантичною скрупульозністю проаналізував згадану статтю й поробив цілу низку завваг. Наша відповідь не має полемічного характеру, ми хочемо радше в'яснити деякі моменти, що в наслідок над міру короткої, як на таку широку тему, статті внесли певні непорозуміння. Відповідатимемо на завваги в такому порядку, як їх подав шановний рецензент.

1. Ми згадали про терен між Францією і Східною Європою в зв'язку з кам'яною добою з огляду на знахідки жіночих статуєток, що можуть вказувати не лише на взаємні впливи, але й на спільність ідей у духовості тодішньої людини. Зупинитися над палеолітом ми не могли за браком місця (стаття має 5 сторінок разом з літературою!), вважаючи, що краще зупинитися довше над пізнішими добами, де є більше матеріалу. З цих же причин не могли ми, на жаль, згадати про українських дослідників цієї доби.

2. Знаємо, що з мериторичного й методологічного погляду належало б у більшій, строго академічній статті зацитувати перше Гернеса, не Менгіна. Але в даному випадку, при лаконічній згадці цієї доби, не має це більшого значення.

3. Ми не згадували „кам'яних бабів“ у зв'язку з неолітичними жіночими фігурами в значенні їх синхронізації, лише з огляду на можливість асоціації певних ідей, на яких їхня генеза могла б базуватися.

радо читас описи подорожів і пригод, бо так задовольняє свій інстинкт бурлакування, сильно розвинений у молодечому віці.

Поет завжди хоче нам щось засугерувати, але знайде відгук тільки в тих людей, що роздумували або взагалі мають дані роздумувати на сугеровану тему. Неуспіх деяких мистців, можна в'яснити тим, що вони беруть теми й проблеми, які можуть знайти відгук тільки в небагатьох одиниць. Річ ясна, що успіх літературного твору залежить не лише від теми, що згоджується з темою наших власних мрій, але й від форми, в яку їх прибирає автор. Твір здобуде тільки тоді наше визнання, коли висловить наші мрії краще, ніж ми самі це можемо зробити, а це вже проблема форми.

Відповідний змістом і формою твір може так діяти на читача, що той у нього „поринає“: не чує, як б'є годинник, як хтось коло нього ходить тощо. Кажемо тоді, що читач „перезживає“ книжку. Це стається тому, що людина „втільюється“ в героя повісті, утотожнюється з ним. Утотожнитися з кимсь, — значить поставити себе на місце якоїсь дійсної чи вигаданої особи, пережити те, що вона переживає, жити її життям, бути нею.

З героєм повісті можемо утотожити себе або тоді, коли бачимо аналогію між собою й ним, або тоді, коли він скидається на нас самих, здібних вчинити те, що становить наше несповнене підсвідоме бажання. Здебільшого сильно утотожнюють себе діти з героями казок та взагалі ті люди, що їхня психіка зближена до одиниці.

Отже та книжка матиме успіх, яка йде лінією мрій більшості читачів, з героєм якої більшість читачів може утотожитися. Це зрозуміли автори й видавці популярних романів і свою продукцію спирають на згаданих психологічних підставах.

По-різному сприймають літературні твори інтроверти і екстрверти. Перший шукає в ньому тільки здійснення мрій. Інакше з екстрвертиком, що утотожнюється з героєм роману, драми чи фільму: він те, що читав і бачив, намагається здійснити. Звідси шкідливий вплив брукувої (бульварної) літератури та кіно-картин на екстрвертивні типи, особливо, на дітей і молодь.

Тут виникає проблема виховної лутератури, але це вже інша тема.

Володимир Барагура

4. Жіночі фігурки кам'яної доби слід зв'язувати з матриархальною системою родового ладу, що в різних місцях мала різний характер, від звичайної супрематії жінки до строго гінайкократичного устрою, що нічим, властиво, не різнився від автократичного ладу пізнішого патріархату. Ми висловили здогад, що поодинокі варіанти стилістичного характеру тих фігурок можуть мати якийсь евентуальний зв'язок з різними стадіями матриархату. Дальші досліді в цій ділянці в'яснили б, може, слушність чи неслушність цього здогаду.

5. Що мезоліт України відносно мало досліджений, про це каже не лише Еберт (1921 р.), але й новіша „Формація“ Щербаківського з 1941 р., де Щербаківський присвятив українському мезолітові дослівно 4 (чотири!) речення (стор. 19) на 144 стор. своєї праці. Що більше — Щербаківський каже виразно: „В Україні до цього часу не знайдено ще доказів існування людини в Мезолітичний період“ (там же, стор. 19). Що доба українського мезоліту ще не зовсім досліджена, може вказувати хоч би коротка стаття (далеко коротша від статей про палеоліт і неоліт) проф. Пастернака в „Енциклопедії українознавства“.

6. Нам відомо про нові досліді похоронного обряду трипільської культури між іншим і з праці шановного рецензента (The Ukrainian Quarterly, 1950, № 2). В аспекті дотеперішніх, а тим більше майбутніх незнаних нам ще знахідок і зв'язаних з цим дослідів, ще, мабуть, не можна говорити про змайоризування випадків тілопального похорону кістяковими похованнями. Проф. Пастернак сам говорить в „Енциклопедії українознавства“ (стор. 378), що „питання про обряд поховання у трипільців ще остаточно не розв'язане“. Тим то ми лише вагалися, чи буде до речі уже тепер модифікувати старе визначення трипільської культури, що втрималося від першого Хвойчинного відкриття майже до останніх днів.

7. Ми сказали, що трипільська культура належить до передмікенських часів, не вважаючи потрібним подавати в короткій статті точніше її хронологічне визначення.

8. Про льокальні стилі трипільської культури згадує Еберт (Suedrussland im Altertum, 34).

9. Щодо розмалювання трипільської кераміки погоджуємося: справді, частіше виступала одна фарба, а тло було червоне (комбінація чорного з червоним). Цього ми не згадали. Але Щербаківський, обговорюючи український енеоліт, каже, що в перехідному періоді між неолітом і енеолітом „на Надніпрянщині, на гал. Поділлі триває далі культура мальованої кераміки, яка тепер багатобарвна: гнідий та чорний орнамент на жовтому або червоному тлі“ (УЗЕ, 3 том, стор. 401).

10. Ми не сказали, що землянки Трипільля були єдиним стилем трипільського будівництва, лише звернули увагу на специфічну їхню будову, як це подає Еберт (стор. 29). Саме про наземні хати думали ми, коли згадали про східноукраїнський вплив на західноукраїнські землі в зв'язку з будівництвом культури мальованої кераміки, цитуючи Козловського, якого згадує й шановний рецензент. Звертаючи увагу на специфічну будову згаданих землянок, ми пішли слідом за проф. Пастернаком, який у 3 томі УЗЕ, стор. 398, також звертає увагу на „прикметні круглаві землянки“.

11. Згадуючи номадну культуру неоліту ми згадали й про її кераміку, прикрашену відтисками шнура, не називаючи її безпосередньо шнуровою. Вислів „шнурова кераміка“ в дужках мав означати для широкого читача, що такого роду кераміку звуть шнуровою.

12. Щодо питання, на якому тлі розвинулася мальована кераміка трипільської культури, годі щонебудь певне покищо сказати. Ми повторили за іншими дослідниками здогад, що тут відіграв правдоподібно бодай частково роль культово-ритуальний обряд з огляду на виріб урн. Проте, беручи навіть під увагу новіші знахідки й досліді, які свідчать про біриту-

алізм трипільського похорону, не можна покищо поминати й випадків тілопального похорону.

13. Ми самі зазначили, що передовсім Данилевич, а потім і інші говорять про моменти культурної єдності на терені між Карпатами й Дніпром, коли мова йде про час неоліту. Про праісторичний процес культурної уніфікації української території на схід аж по Кубань ми згадали не з „імперіалістичних“ мотивів, а в зв'язку з тим, що сліди трипільської культури все ж таки ведуть від території Дністра й Дніпра аж до Кубані.

14. Ми написали, що „культура Трипільля... з невідомих ближче причин стала заникати“, але шановний рецензент з цим не погоджується, вважаючи, що ті причини відомі: „місцеве хліборобське населення убожіє після приходу вершників-кочовиків із „шнуровою керамікою“. Ми також прихилиємося до цього, загального зрештою погляду, а написали „з невідомих ближче причин“ тому, що цей погляд не вийшов ще остаточно поза межі гіпотетичних міркувань. Щербаківський, приміром, вважає, що „через тяжке сполучення з метрополією та завдяки відсутності на території України металевих покладів, які б лежали відкрито й були доступні для експлуатації, трипільське населення все більше й більше ди-чавіло, селючилось, переходило на чисто кам'яну культуру“. („Формація“, стор. 41). Це мала бути, на думку Щербаківського, головна причина занепаду трипільської культури. Ми навмисно зацитували слова Щербаківського, щоб показати, що в цьому питанні й досі немає повної однозначності між дослідниками.

15. Зате з вдячністю приймаємо заввагу, що хронологічні дані Еберта про праісторичні культури не зовсім видержують критику, особливо в світлі новіших дослідів. Приймаємо також доповнення в пунктах 16 і 18 про сумерійські впливи в культурі майкопських могил і пам'ятки мистецтва з римської доби.

17. Що, крім перестарілої вже праці Деметрикевича, маємо новіші для доказів культурних зв'язків між західними й східними українськими землями, — ми знаємо й загально використали їх, тільки, на жаль, за браком місця не згадали їх. Деметрикевича ми зацитували з двох причин: тому, що він заступник польської науки і тому, що його безпосередній вислів пасував до нашого місця.

18. Ми звертали головну увагу на мистецтво античної України місцевого характеру, а не імпортованого і в цьому аспекті висловили погляд, що інвентар археологічних розкопів з доби мандрівки народів взагалі бідний, в порівнянні, видима річ, з попереднім розквітом.

Наша стаття енциклопедичного характеру підтверджує в даному випадку слушність старої приповідки: *brevis esse studeo — obscurus fio*, тобто: через недомовлення й скорочування можна часто бути незрозумілим. Археологія — це наука, в якій досить часто трапляються зміни: те, що вчора було непохитною догмою, сьогодні стає пережитим поглядом. Якби ми дали були в своїй статті все те, що його як доповнення згадав проф. Пастернак, то це збільшило б нашу статтю, можливо, в 2-3 рази, і її не можна було б надрукувати в „Києві“. Але тоді б у рецензії, напевно, не було б так „досить багато“ завваг шановного професора, що пробує в останньому реченні „реабілітувати“ нас аргументом проблематичної вартості, витягненим з арсеналу античної мудрости. Проте можна *sine ira et studio* ствердити, що такого роду рецензії, як культурна своєю формою і фахова змістом рецензія проф. Пастернака, не викликають ніяких застережень, а навпаки — заохочують до дальшої праці й благородного змагання на полі науки, зокрема української, навіть серед невідрадних обставин на чужині.

1) Домбровський О. Мистецтво античної України. „Київ“, ч. 1, 1952 р.

2) Пастернак Я. Мистецтво античної України. „Свобода“, недільне видання, чч. 29 й 30, 1952 р.

Просимо авторів надсилати тільки надруковані твори та не надсилати рукописів одночасно до нас і до інших редакцій, бо це знецінює і наше, і ті інші видання!

ПАРТИНІ ВЕРХОВОДИ НАВЧАЮТЬ ПИСЬМЕННИКІВ

На партійних конференціях і з'їздах т. зв. союзних республік СРСР, що відбулися цього року, різні партійні секретарі між іншими справами заторкували і літературне життя цих країн.

На XVII-ім з'їзді КП(б)У виступив секретар центрального комітету цієї партії Л. Мельников. У своїй доповіді він відзначив „деякі успіхи” української підсовєтської літератури, але — казав — ці успіхи в царині літератури й мистецтва породили настрої самозаспокоєння і „добродушності”. Мельников мусів пригадати факт, що довгий час у книжках, збірниках і журналах поширювався вірш В. Сосюри „Любіть Україну”, який „грубо викривляв дороги кожній совєтській людині образи Советського Союзу і його невіднятної частини — Советської України”. Далі Мельников перейшов до критики Спілки Совєтських Письменників України, закидаючи їй, що вона переоцінила свою роботу над виправленням давніх похибок і поводить так, наче б уже все в порядку і розкритиковано все, що слід. Але це не так, власне, через цю переоцінку „і тепер появляються книжки, що мають поважні ідеологічні викривлення”.

Після цього „вступу” Мельников спробував дати нашим підсовєтським письменникам кілька порад уже більш літературного характеру. Він звернув увагу на „серйозну хвилю” багатьох українських письменників — на одностороннє захоплення й опис усяких машин і технологічних процесів, за якими не видно людини і її духового світу. Очевидячки, українським письменникам безпечніше описувати машини, ніж мислення й духові переживання у країнських людей, бо машини вони бодай можуть описувати правдиво, а свій духовий світ вони волять краще не виявляти.

Ще раніш на обласній конференції у Юзівці (Сталіні) секретар обкому КП(б)У А. Струєв теж говорив про літературу. Він також скаржився на те, що донецькі письменники дуже задоволені своїми успіхами, а тимчасом, ці письменники за останній час не створили нічого визначного. Керівники донецької організації ССПУ тт. Байдебуря і Ключочя (відомий літературний донощик 30-их рр. — Ред.) відрізано переоцінюють реальний стан справи. Слабко розгорнена критика і самокритика, в колективі письменників немає ніякого творчого напруження, немає почуття відповідальності перед читачем...

Секретар ЦК КП(б) Грузії А. Мгеладзе (Джугашвілі хоч у своїй рідній Грузії дав на провідний пост не москаля, а „свого”) скаржився на те, що творчі об'єднання Грузинської республіки не зуміли перебудувати до кінця свою діяльність на основі „історичних” постанов партії щодо ідеологічних питань. Прозайки не пишуть нових творів, а переробляють і перевидають старі, скрізь панує „теорія безконфліктності”, і через те не виявлена боротьба нового із старим, значна частина письменників просто втекла від совєтської дійсності в історичне минуле і пробус його ідеалізувати, чого не можна розцінювати інакше, як прояв націоналістичних тенденцій. (А романи про Петра I, Александра Невського, Кутузова — це не московська націоналістична тенденція? — Ред.). Особливо цією націоналістичною тенденцією грішать (так і написано!) Константин Гамсахурдія, який не хоче бачити в минулому різниці між прогресивним і реакційним. Це буржуазний націоналізм. На партійному з'їзді Азербайджану говорив М. Багіров. Появилось кілька вдатних книжок і нарисів, що їх авторами були переважно молоді. Але „провідні письменники і поети не створили будь-яких повноцінних і корисних для нашої справи (тобто для Москви) творів”. Деякі вперто не хочуть працювати над собою, щоб зліквідувати свою політичну відсталість, не вивчають історії, і просто годі вірити, що серед письменників є такі, які не розуміють подій 1917-1920 рр. у Баку й Азербайджані (вони розуміють, але як московську окупацію! — Ред.). Багіров нарікав на те, що дві книжки — П. Бляхіна і Л. Вайсенберга (також азербайджанці! — Ред.), які правильно з партійного погляду висвітлювали події тих років,

нахопилися на вороже ставлення азербайджанської критики.

Секретар литовської комуністичної партії Рагуотіс скаржився на те, що письменники не хочуть писати на сучасні теми. Правління литовської ССП працює незадовільно, його голова Шімкус сам допускає грубі ідейні похибки та ще й видрукував своє „порочне” оповідання „Борсуки”. Критики не заторкують живих проблем (тобто також тікають від сучасності), не розробляють проблем соціалістичного реалізму.

На XVI-ім з'їзді компартії Вірменії її секретар Г. Артюнов критикував діяльність інституту літератури вірменської Академії Наук. Інститут не веде поважної праці над розробкою совєтської вірменської літератури, його працівники намагаються не підносити або зм'ягчують конфлікти революційного демократизму з буржуазним лібералізмом, мовляв, національна боротьба проти царату йшла „одним потоком”. Вірменські письменники не хочуть поважно вивчати сучасної дійсності (тобто московську окупацію Вірменії — Ред.), бояться вводити у свої твори конфлікти, в них усякі окремі ідеологічні помилки і прояви націоналізму...

На деяких конференціях і з'їздах брали участь і письменники, які „визнавали глибокі підстави і справедливості усієї цієї критики”. Спробували б не визнати! С. Г.

НОВІ ДОСЛІДИ НАЗОВНИЦТВА УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

(Лемківщина, Бойківщина, Гуцульщина)

Коли в р. 1939 вийшла з друку праця підписаного про „Географічні назви Бойківщини”, то одночасно опрацьовувалися у Львівському Університеті місцеві назви Лемківщини й Гуцульщини. Першу працю вів колега підписаного — тоді асистент славистики у Львові — mgr. Степан Грабець, другу — професор славистики Львівського Університету З. Штібер. Обидві праці були заповіджені в серії, яку у Львові започаткував працею автора цих рядків проф. В. Ташицький: „Студії з слов'янської ономастики”. Із дальших проєктованих праць цієї серії, що були тоді проголошені, заслуговували на увагу українського читача: „Водні назви Полісся” Л. Оссовського, „Місцеві назви типу Микулинці, Горохівці” К. Дейди та „Імена й прізвища гуцулів” того ж С. Грабця.

Незабаром після появи „Географічних назв Бойківщини” вибухла друга світова війна. У Львівській Науковій Друкарні знищено склад праці, теж загинула більша частина видрукованих примірників цієї книжки. Сьогодні належить вона до бібліографічних рідкостей і — поза автором у Вінніпегу, — здається, ніхто не має її на американському континенті.

Ізза війни не появились ані праця Грабця, ані праця Штібера. Їм судилося побачити світло дня аж після війни: книжка З. Штібера під заголовком „Топонімастика Лемковщини” вийшла польською мовою в двох томах у Лодзі (т. I — 1949, т. II — 1949) у виданнях Лодзького Наукового Товариства, а праця С. Грабця п. н. „Назви географічне Гуцульщини” в Кракові в р. 1950 у назвознавчій серії польської Академії Наук, як її друге число. Обидві праці — поважний вклад у наукове дослідження назв українських Карпат і тому заслуговують на увагу української громадськості. Через те, що досі ніде в українській літературі не було згадки про них, хочемо подати декілька завваг на цьому місці.

Праця Штібера важлива вже хоч би з того погляду, що вона приносить уперше в науці точні записи народньої форми місцевих назв Лемківщини. Автор побував у багатьох лемківських селах і сам точно записав поодинокі назви. Крім того, він порівняв матеріал із географічними картами, показниками, словниками й записами цих назв у старих актах. Як поляк, він шукав м. ін. і первісно польських назв і — на його думку — він їх знайшов, головню на заході Лемківщини, напр.: „Богушів”, „Чарна”, „Гвадишів”, „Квятова”, „Крільова”, „Пан-

тна” й ін. Автор не брав до уваги можливості польонізації первісно-українських назв. У такому випадку наведені назви могли б бути основні на первісних українських: „Богушів”, „Чорна”, „Гладишів”, „Цвітова”, „Королева”, „Путна” й ін. Те, що лемки вимовляли їх перед війною з польською фонетикою, не доказує ще їхньої первісної польськості. В урядовому вжитку вони могли бути рано спольонізованими й в цій новій формі наново прийнятими в народне вживання. Вплив урядової номенклатури дуже сильний, і тільки цим впливом можна пояснити повстання на українській території таких назв як „Дрогобич” (із первісного: Дорогобич), „Дроговиже” (із первісного: Дороговичі, тепер змінене в сов. умовах на „Верхнедорожжє”) і б. ін. З застереженнями виключно до висновків автора, мусимо позитивно віднести до самої праці та її матеріалу, який — після відомого варварського переселення лемків по війні — єдиний свідчить про українськість цього терену. Автор зовсім не заперечує українського походження таких назв, як „Астрибів”, „Берест”, „Боднарка”, „Бортне”, „Дубно” й б. ін.

Більше „матеріаловий”, як теоретичний характер має праця Грабця. Її схема — це схема прийнята в „Географічних назвах Бойківщини” автора цих рядків: після вступу йде словник топографічної термінології гуцулів, опісля назви водні, назви гір та назви заселених пунктів Гуцульщини включно до частин місцевостей. Грабець знає добре Гуцульщину й гуцульський говір. Він особливо збирав топонімастичний матеріал та порівнював його з історичними записами, зокрема з „Юзефинською метрикою”, де знайшов майже всі відповідники теперішніх назв, а навіть деякі означення, що вийшли з ужитку. Працю закінчує розділ — „висновки”, в якому автор виразно стверджує українськість терену Гуцульщини, польські, румунські й ін. впливи та, врешті, неминучі серед таких обставин міжмовні схищення, як напр. український корінь із румунським наростком: „Вагнішора”, або теж навпаки: „Падураватий” (рум. падура — „ліс”). В праці знайдено пояснення багатьох назв: „Пістинь”, „Жаб'є”, „Косів”, „Піп Іван”, „Попадя”, „Говерля” й ін. В цілому автор обговорив коло 2 тисячі назв.

Наведені студії про топонімастику Гуцульщини й Лемківщини мають одне спільне: вони передусім матеріалові праці, тобто виконали першу й основну функцію: зібрати й скласифікувати відповідний матеріал. Тимто треба на них дивитися як на збірку матеріалів з ділянки української карпатської топонімастики. Безперечно, дальша праця може вказати порізнальною методою спільності чи різниці поодиноких областей та дати синтезу карпато-українського місцевого назовництва. Така праця дуже потрібна для української науки, й вона може зовсім добре опертися на згадані вгорі монографії. Так чи сяк треба ствердити, що українські Карпати завдяки ініціативі проф. В. Ташицького дочекалися перші в науці наукового опрацювання, як ніяка інша область української етнічної території. В цьому й вага цих праць.

Проф. Яр. Рудницький

Ю. Буряківець

Бенкет скінзвився, і вино допито,
Порожньою зробилась наша путь.
В німх полях кривавилося жито
І зорі, що до Києва ведуть.
Вони аж зєрвоніли до світанку,
Здавалися гарягі, наже жар.
Про край і степ покинутий циганка
Співала в сумі скрипок і гітар.
А ми були нужденні подорожні
Із місць, де все сплюндровано до тла.
Циганська пісня стала найдорожжа,
Бо воля в ній покривджена жила.
Ми знали: більшість нас не зрозуміла,
Чому про волю думаємо й тут...
А ген, як помста, обрїї горіли
І зорі, що до Києва ведуть.

1943 р.

Ф. Мелешко

СПОГАД ПРО НЕЩАСНОГО ПОЕТА

1907 року, в червні-місяці, мене припроваджено в м. Єлисаветград до так званого „арестного помешення“, куди тоді за браком місць у в'язниці закидали політичних ненадійників, і впустили мене до камери ч. 6. Було це майже надвечір, а я того дня ще не їв. І хоч мав я тоді вже „політичний стаж“ і „вовчий квиток“ — перепона для навчання — але у в'язниці показався наївним юнаком. Я почав споживати ті харчі, що лежали на столику, гадаючи, що це для всіх... Мене оточили пожилі ціці, порівнюючи невеликої камери — було їх тільки чотири і, як виявилось, належали вони до чотирьох націй: українець, москаль, поляк і жид. Москаль дививсь, дививсь на моє смакування — та й примусив мене схаменутись.

— Може б, ви товаришу, залишили мені трохи мого молока? — сказав він, беручи з моїх рук глечичок з пареним молоком.

— О! — здивувався я. — А хіба це не для всіх?

— Ні, тут хто купить, той і їсть, — відповів, як потім виявилось, „вічний революціонер“ Семьонов.

Білявий поляк мовчав, а жид чомусь дуже сміявся. Середнього ж росту, щупленький українець довгенько мовчки дививсь на мене, стелючи по своєму вугруватому обличчі добрячу посмішку.

— Нехай хлопець їсть, — обізвався він. Заговоримо собі свіжого молока... Ви звідки походите?

— З Глодос, — відповідаю йому.

— Хлопець невільно приніс сюди з села красу, силу й наївність, — сказав далі українець, ніби ні до кого. — А що він з в'язниці назад понесе? Як ваше прізвище?

Я сказав.

— О в нас у Плетенім Ташлику є також Мелешки.

— Колись вони приїздили до мого діда в гості.

— А ім'я? — питає далі.

— Фотій, хоч кличуть мене ще й Фокою.

— Дайте руку, — сказав він, протягаючи до мене правицю. — Знаєте, ми майже родичі, бо моє прізвище Фока. А як вас по-батькові?

— Минович, — відповідаю.

— О, а моє ім'я Мина! — вигукнув Фока і аж обняв мене.

Ота іменна випадковість нас якось зразу поріднила і трохи не стала була для нього щастям, а для мене — навряд чи нещастям. По двох тижнях замість мене мало не звільнили Фоку з-під арешту. Про нього я довідався тоді тільки те, що він по закінченні Новобузької вчительської семінарії приїхав додому і його там незабаром заарештували, як революціонера-українця.

Минув не довгий час після цього нашого знайомства й розлуки, бо вже в лютому 1908 року доля несподівано звела нас у посаді Суми Кемського повіту, Архангельської губернії, коли я туди попав з етапом політичних засланців. В дуже морозній імлі ми обнялись і сплакнули, мов уже рідні брати. Пізніші наші спроби домогтись від начальства того, щоб ми могли разом у Кемі відбувати наше заслання — по три роки, — не мали успіху.

Десь у середині літа цього ж 1908 року, після того, як мене вже встигла добре витрясти тундрова лихоманка і наклала на мене свій блідий відбиток, з'явився в мене чи в нас (я мешкав у кімнаті ще з двома нашими херсонцями) дорогий мій приятель Мина. Дістав він дозвіл на приїзд до Кемі на декілька днів для перевірки в лікаря свого занепалялого здоров'я. Це ж минув тільки один рік від часу нашого знайомства в камері, а ми обидва встигли постаріти. Фока якось турбувався не так за себе, як за мою недавню красу та буйні кучері, що вже потроху починали сипатись. Знавці казали, що до цього призвело надмірне вживання риби-наваги. Але як же було ї не їсти, коли вона в Кемі була дуже дешева, якраз на наші кишені! А можливо так уже нам на роду написано, щоб ми лисіли на півночі „неосяжної чужої батьківщини“. Мій батько почав лисіти в Петербурзі, носячи п'ять

років тринадцятифунтову гвардійську каску, а я трохи далі на північ від царської столиці від... наваги...

Тоді то мій приятель, тезко мого покійного батька — Мина, наскочив на якийсь мій віршик, що валявся на столі між паперами. Це й стало за притоку до того, що Фока виїняв із валізочки чималий зшиток і почав з захопленням деклямувати свої власні вірші, написані доброю українською мовою. Треба відзначити, що Фока дуже добре грав на скрипку та співав чистеньким ліричним тенором. Із скрипкою він тепер, як і з фотоапаратом не розлучався. І аж тепер я міг придивитись, вслухатись та зрозуміти, що мій милий приятель Мина Фока — суцільне втілення поезії. Він не тільки чарував нас деклямаціями своїх віршів, а деякі з них ще й передавав до нашого слуху милою грою та співом. Декілька з тих своїх віршів він переписав і подарував мені, але коли багато й моїх власних писань у завірюхах мого життя попропадало, то де б же я міг ті вірші зберегти? Дещо з того ще бринить у моїй голові, але боюсь його наводити з пам'яті, бо не все вже, мабуть, добре пам'ятається. Виспівував він степ широкий, Україну, красу рідної природи і людей, а також — сувору північ, безконечні зимові ночі, а в літі — безперервні білі дні, осінні північне сяєво та невеселе засланське життя.

Цілий тиждень гостював у нас Фока, розташувавшись просто долі (ми мали двох ліжок — на вузькому я спав, а на широкому — мої товариші). І як ми не вмовляли нашого гостя, як не намагалися щось підмостити йому під боки — нічого не помагало.

— Я звик і можу спати тільки на ложі святого Антонія, — відповідав він, сміючись. — І переконався, що це дуже добре для здоров'я — на такому ложі мені ніякі бравуні не сняться... ха-ха-ха!

Іноді я з Миною ходив на кемські луки по щавель (квасець). Тільки не треба в'яляти собі, що ці луки були, скажім, ніби якісь полтавські... То були окремі зелені латки, що тулились поміж тундрою, водою та скелястими горбками, покриті покрученими берізками, ялинками та різною кущавиною. Але й на тих убогих латках (та ще й пообгорожуваних дрючкуватими тинами) Мина виразно жвавішав. Його сіренькі очі починали ніби оживати, перебігали з рослини на рослину, з квіточки на квіточку, а потім він і сам починав бігати по тих малих зелених плямах. І говорив він тоді, говорив, тільки не про ті зелені плями, а про безмежний зелений степ, по якому можна бігти до впаду і не зустріти ніякої перешкоди... Ми приносили здобуток наших прогулянок — торбу щавлю, варили борщ, і він нам дуже смакував, бо пахощі його будили в нашій уяві українські луки й поля...

Фока ще раз звертався до нашого начальника, повітового справника Піськова, щоб його залишено в Кемі. Це ж бо все таки було місто, мало тоді дві з половиною тисячі населення, а до того ще двісті п'ятдесят осіб політичних засланців. „Щирій“ же начальник чомусь завзявся проти Фоки і не дозволив йому із Сум переїхати до Кемі.

Минув 1908 рік, потім, ми якось дочекалися кінця 1909 року, діждали й умріяного 1910 року, бо в ньому кінчався вже термін нашого трирічного заслання. Фока мав щось на доброго пів року раніше за мене кінчити своє заслання. Та ось десь у перші дні Різдвяних свят, коли й ми, засланці, члени матуральних курсів мали канікули, поліцей приніс мені від М. Фоки писульку такого змісту: „Коли можете, то навістіть мене. Я лежу в міській лікарні — 21 кімната. Не лякайтесь: я не хворий, тільки, кажуть, у мене тепер не всі дома... Дурні! Як же засланець може мати всіх дома?... Я прочитав писульку декілька разів, намагуючись зрозуміти, що з моїм милим товаришем сталося. Вирішив, що писав він це в гарячці. Мила сестра-жалібниця припровадила мене до дверей 21-ої кімнати і сказала поліцаєві, що сидів на стільці проти цієї кімнати, щоб мене пропустив до хворого. „Що ж це таке сталося

з товаришем — хворий і чомусь під арештом?“ — промайнула така думка в моїй голові. Та ось я вже й перед ним, у кімнаті з загратованим вікном. Побачивши мене, Фока вистрибнув напіводтий із ліжка і кинувся до мене.

— Насилу дочекався! — промовив він, обіймаючи мене. — Я ж тут у Кемі, окрім вас, не маю знайомих і прямо хоч пропадом пропадай! — уже дзвінко сміючись, промовив він.

— Що ж це з вами сталось? — запитую.

— Нічого і нічого. Прямо нічого і нічого не сталося, а живе людське середовище разом з лікарями вирішили, що я здурів... Не розв'язано ще тільки питання, хто з нас ізсунувся з глузду, а чи вони... А яке на вас я роблю враження?

Фока далі говорив, ніби цілком нормально. Одівся.

— Ну, я вже готовий — підемо...

— Куди? — запитую.

— О, а хіба вам не говорили?

— Що?

— Та щоб ви прийшли і забрали мене звідси?

(Далі буде)

3 НЕДРУКОВАНИХ ПОЕЗІЙ
О. ОЛЕСЯ

ЛИСТ ДО М. РИЛЬСЬКОГО

З сумних глибин німої Лети,
Де я лежу вже восьмий рік,
Чи Ви почуєте, поете,
Серед гармидеру мій крик?
Та, може, тиші прийде мить,
І крик до Вас мій долетить.

Простіть мене за дуже „давнє“¹⁾
Убрання вбогих цих рядків:
Не вхожу я у коло славних,
Рождених бурєю співців.
Я й досі в світі і брилі
Хожу, як лірник, по землі.

Хоч є у кого поучитись
Із еміграції мені,
Ладом і стилем підробитись
І проскакати на коні,
Та мій Пегас давно не рже,
А кінь... хай їздить циган вже.

До того ж, де ж це є на світі,
Що на коня сідав би мрець?
Мене ж мерцем зовуть піти...
Та годі з ними! Хай їм грець!
Як я мовчу, вони кричать,
А крикну я, вони мовчать.

Я розказав би Вам багато,
Коли б надвечір холодком
Пішли ми з вудками, під свято,
І сіли поруч над ставком.
Чи я б багато навудив,
А розказав би безліч див.

Чом я раніш Вас як рибалку
На Україні ще не знав?
Я теж вужу, вужу ще змалку,
А щастя й досі не піймав.
А бралось, бралось вже воно,
Та це було колись давно.

А як присмрно, справді, встати,
Коли ще сонце в небі спить,
Вудки тихесенько узяти,
Сказати Шарикові „цить!“
І полем, межами майнуть,
Де лебедіні крики чуть.

Сидиш і сам не знаєш, де ти:
Чи на землі, чи в небесах.
Горять у росах очерети
І самоцвіти на квітках.
Ні лист, ні травка не здригне,
І поплавок ось-ось пірне.

Це короп взявся! Це зразу видно!
Потяг — і в воду поплавок!
Рвонувсь, натяг струною нитку,
Пішов в корчі, забивсь в куток...
Дугою вигнувсь бамбук...
Коли б не випустити з рук!

Та нащо згадувати миле,
Яке не вернеться уже?
У вас давно всю рибу з'їли,
Тут кожну Цербер стереже.
Піймають, — вудку заберуть,
А то і чуба ще нагнуть.

¹⁾ дуже „давнє“ — наша вставка, бо в рукописі пропуск. — Ред.

ПРО ТЕПЕРІШНІ І ДАВНІ ВЕСІЛЛЯ

(Розповідь „старого емігранта”)

— Недавно, в одній хаті, я чув, як наші, тут народжені дівчата критикували скитальське весілля: що молода мала тільки одну дружку, а повинна мати хоч зо три, що то не дружко має вести молоду до вівтаря, а батько, та й чому ніхто не сипав молодим ризу на голову, коли їх виводили з церкви?

— А я кажу — що за різниця, хто її веде і як веде, аби щасливо завіз перед той святий вівтар та й щоб вона там присягнула на вірність й слухняність, децо! Видите, наші скитальці женяться ще на крайову моду, або так — геф-напів, трохи по-крайовому, а трохи по-американському. Але це не є жаден встид, в конституції нема того написано, що тобі мають сипати риз за комір, або що ти мусиш робити великий бал і винаймати „Мангаттан Плазу”. Слухайте, це вже стосується кишені.

— Гей, гей, наші, тут народжені діти навіть не знають, як то ми, старі грінори, колись женилися... В тих давних часах люди не робили таких парад, як нині, або хто коли чув за якісь ганімумі? От, пішли, взяли шлюб, посиділи трошки на галі, а рано — він до шапи, вона до ресторанту тарелі мити, та й по ганімунах. А, пригадую собі, так у 17-ому чи 18-ому році, зараз по першій війні, то так посипалися весілля, що небижчик отець Підгорецькі, хай з Богом спочивають, не могли собі ради дати. То не стояла в церкві одна пара чи дві, а ціла лайна, від престолу аж на 7-му вулицю, і то все йшло „вон-ту-трі”, не було часу довго церемонитись, приступала одна пара, сказала „так” чи „ні”, отець їх покропили, поблагословили і „гуд-бай!” — махають пальцем на другу, і так йшло, як по шнурку.

— Ол райт, в тих часах не було такої дорожечі, як тепер, півбочівчина пива стояла доляра, оковитку люди самі робили, бо тоді настала прогібіція, а ще прикупив трохи ковбаси та бальоні та наклав того хлібонька, то люди мали що їсти ось поси! А тоді, на весіллях, було більше непрошених гостей, як прошених, то нераз на один тікет вкотилося за стіл і з п'ятнадцятеро, а хто їх там знав, чи питав, що вони за люди? Аж коли на столі показався таріль і наступив той омент, що треба дарувати молоду, то таких, вибачте, гостей, якби хто з-поза стола мітлюю вимів, так хутко позмивалися! А й тоді молоду не дуже так дарували, но, сер! Нині, скажім, коли йдете на весілля, то випадає встромити в копертку бодай бідну п'ятку, а тоді, як кинулись на

таріль кводра, а пів-талляра, то вже були великі гроші!

— Чого я не любив на тих весіллях, то того, що наші хлопці, звичайно, чіпалися до бійки! Знаєте, то все було просто з Краю, молоде, бутне, як норовисті коні, а ще як один з другим зачмеричив собі голову, за грейцар напався, а за два дурний, то тільки що-до-чого — ого! — вже світло загасили і малатаються! А з чого ця дурнота починалася?.. Розуміється, що за дівку!.. — „Ти, мой, вступиця, тепер, я буду з Ксенькою танцювати!..” „Но, сер, ти не будеш з нею танцювати!” — „Що?! Ти мені заборониш?” — „Е, я тобі забороню!” — „Ти мені?..” — „Я тобі!..” І — луп один одного поза вуха чи куди там попало.

— Велл, тепер, видите, інакше, бо наряд помудрів, нині, коли хтось робить весілля, чи то з американських людей, чи зі скитальських, то запрошує собі найс гостей, які вмють гарно і спокійно забавитись, ніхто нікому голови не розбиває та й не робить жадного клопоту. Так... воно ніби все гарно і культурно, але мені здається, що на теперішніх весіллях немов би чогось бракує... Нема, чуєте, отої радості та веселости між людьми, що колись була...

... Та колись, у Краю, весілля — це був цілий тіатер!.. Що вже з тими молодими не робили, куди їх не водили! І з хати, і до хати, і до комори, і з комори. А тую бідну молоду як мучили: і розплітали, і заплітали, і саджали на гіжу! А вона кланялася та й кланялася, плакала та й плакала, і більше, нераз, наплакалась на весілля, як на похоронку. А які співи були красні, до кожного, як то кажуть, параграфу інакші! Свашки одне співають, а дружки їм друге відповідають. Тут музика ріже марша, а староста — це був цілий майстер церемонії — то, бувало, підкрутить вуса та й каже: „Ставте сих молодят перед нами та перед святими образами, нехай просять благословення!”. А тоді молоді стають навколішки та й кажуть: „Благословіть нас, тату й мамо, благословіть нас, сестри й браття, вся фамілія ближча й дальша і всі тут гості присутні!” А ввесь наряд відповідає: „Нехай Бог благословить!..”

... Гей, нагадав я собі давні часи і давні звичаї, ще, як то кажуть, коли баба дівкою була... Тепер все те минулося — забулося,

І кер.

НОВА УКРАЇНЬСЬКА ПІСНЯ

Як ми уже повідомляли, композитор С. Яременко скомпонував пісню на слова М. Шербак (ця поезія була друкована в ч. 16 нашого тижневика). Тепер ми подаємо мелодію цієї пісні в спрощеному записі (але до неї є й акомпаньямент). Подаємо й короткі відомості про Яременкову творчість. Він має в своєму

надбанні пісні для великих хорів з фортепіановим та оркестровим супроводом, інструментальні твори для симфонічної оркестри, фортепіано та скрипки з фортепіаном, тріо та сольо для флейти. Деякі з його речей для симфонічної оркестри виконувано з успіхом у Голландії, а в пресі були на них добрі рецензії.

Вірш М. Шербак
Andantino
ЧЕБРЕЦЬ
С. Яременко

П'яний чеб-рець-чу-жо-му по-лі Дих-не із сон-цем сіе-по-
вим. І за-ще мнї ду-ша від бо-лю, за тим, що по-ли-ло як
дим. За тим, що кві-ту-ло й зів-я-ло, що мов бу-ло і не бу-
ло... Це змі-ря-ло до-ріг не-ма-ло... А до кін-ця їх не дій-
шло... Не дій-шло... не дій-шло...

ЧУЖОМОВНА ПРЕСА У ЗДА

Перепис населення ЗДА показав, що 22 мільйони американців або кожен 8 громадянин цієї держави за свою рідну мову вважали не англійську мову. Це число одночасно вказує на значення чужомовного елементу в житті Америки. Чужомовна преса, насамперед часописи та радіо чи не найбільшою мірою зберігають притаманні риси окремих груп, стоючи на перешкоді швидкому стопленню всіх цих груп в одну націю.

Понад 940 чужомовних періодичних видань, в тому 83 щоденники, що виходять кількістю понад 6 мільйонів примірників, зареєстровано в квітні цього року. На першому місці щодо кількості стоїть еспанська група США (1.8 мільйона), що видає 138, і німецька з її 92 виданнями. Німці, яких нараховують понад 5 мільйонів, а яких насправді багато більше мають лише 43 півтижневики, 45 періодичних видань із дуже незначною частотою. Це трохи дивно, якщо взяти на увагу, що по-німецькому читають не лише німці, а й колишні вихідці з Австро-Угорської імперії та понад 1.75 млн. жидів.

Журналістична активність різних народів різна: 453,000 угорців мають 49 органів преси, 1.4 млн. французів — лише 29. Цікаво зазначити, що в ЗДА виходять ще 3 арабських, 7 японських і 9 китайських часописів, хоч у ЗДА живуть лише 107,402 арабів, 122,947 японців і 77,504 китайців. Флямандці, вальонці, венди (лужичани) теж видають по одному часописові своїми мовами. Є навіть есперантська газета.

Остання війна та зв'язані з нею політичні наслідки зменшили число часописів окремих груп. Німецько-американські часописи почали припиняти своє видання ще на початку першої світової війни, на початку другої світової війни чимало зменшилися публікації японською й італійською мовами. Також чеські й югославські видання помітно підупали.

Але помітний і зворотній процес. І емігранти, що тікали від гітлерівського режиму з Німеччини, заснували поважний тижневик „Авфбав”, що виходив майже до 40,000 примірників, і втікачі з-за залізної заслони збільшили кількість преси, що вже видавалася їхніми рідними мовами. Так, наприклад, 1939 року в ЗДА видавалося 30 часописів литовською мовою загальним тиражем 110,000 примірників, тепер литовські публікації нараховують 33 назви з загальним тиражем 125,000.

Чимале місце серед чужомовної преси ЗДА займають видання українською мовою. Цікаво, що американська преса англійською мовою, що перебуває під впливом приватного капіталу (а раніше під впливом старої російської еміграції, що хоче робити „російську історію” американськими руками!) намагається не помітити цього. Часопис „Туморов”, оглядаючи чужомовну пресу своєї батьківщини, вихваляє, наприклад, „впливове”, „єдиновільне у всьому світі” „Новос Русское Слово”, але й одного рядка не присвячує українській пресі. Далекий же від Америки часопис Північної Америки часопис „Штутгартер Цайтунг” (ч. 186 з 12. 8. 52), також розглядаючи чужомовну пресу Північної Америки, про українську пресу пише так:

„Дивно високе число українських видань: національна група, що складається з менше ніж 100,000 осіб, має 26 часописів, серед них 3 щоденних. Росіяни, кількість яких наближається до 600,000, мають 91 періодичних видань”.

Німецький автор помиляється щодо кількості українців і росіян. Адже лише українців, емігрантів з ДП, прибуло до Америки понад 60,000 про прибуття яких „впливове”, „єдиновільне у всьому світі” „Новос Русское Слово” постійно друкувало звіти як про „росіян”. Німецький автор, помиляючись, все ж помітив те, чого не помічають — у себе дома! — деякі американці, де нараховується, мабуть, до 800,000 українців. Якщо це число не точне, то в усякому разі українців у ЗДА, як відомо, багато більше, ніж росіян.

(„Укр. Вісті”, Н. Ульм)

НОВІ ВИДАННЯ

Проф. Г. Ващенко. Виховання волі й характеру. Частина перша. Психологія волі й характеру. Видано з нагоди п'ятидесятиріччя педагогічної і наукової праці та громадської діяльності проф. Г. Ващенко. Видавництво Спілки Української Молоді, Лондон, 1952 р., стор. 256. Обкладинка проф. С. Лісовського.

Цього року проф. Григорій Ващенко закінчив 74 роки свого життя та одночасно 50 років своєї наукової і громадської праці. Спілка Української Молоді відзначила ці рідкісні в наші бурхливі часи роковини виданням цієї праці проф. Ващенко, яка належить до наукових праць, що написані популярно й цікаво. І тому ця книжка повинна дійти до рук широкого читача, деякі її розділи читаються немов літературний твір.

У першій, надрукованій уже частині своєї праці автор дає характеристику „природи волі й характеру“, а в другій хотів би „висвітлити ті завдання, що стоять перед нами в галузі виховання волі й характеру та також ті фактори, що впливають на виховання волі й характеру“. Гадаємо, що наші вчителі та старша молодь повинні розкупити цю рідкісну появу на нашому книжковому ринку і так посприяти появі другої її частини, яка обіцяє бути ще цікавіша за першу.

В перших розділах автор вияснює, що означають такі поняття, як рефлекс, імпульс, воля, бажання, хотіння, рішення та дія. В дальших розділах проф. Ващенко говорить про розвиток волі у дітей і підлітків. Виховники та батьки повинні познайомитися з цим розділом, бо він полегшить їм працю з їхніми вихованцями. „Деякі підлітки, — пише автор, — здібні мріяти годинами, уявляючи себе то великими мандрівниками, то хоробрими воювачами, то казковими героями. Іноді ці мрії, особливо в наслідок нездорового оточення і шкідливої літератури набувають еротичного характеру, що виснажує дитину і послаблює її волю, а іноді навіть призводить до різних сексуальних ненормальностей“.

різьба на дереві й металі, металеві виливи, виробы з кисти, кришталю й бурштину. Багато речей захоплює своїм, справді, ювелірним виконанням. В одній із залей виставлено т. зв. тматороканський камінь з написом, що з доручення князя Гліба 1068 р. змірено ширину Керченсько протоку, від столиці Тматорокані до Корчева (тепер Керч).

У ДНІПРОПЕТРОВСЬКОМУ

В Дніпропетровському є невелика кількість українських письменників, з яких згадують Петра Віду, Сергія Завгородського, Юрія Пономаренка і Тамару Леонову. В недалекому Нікополі живе Степан Чорнобривець, у Кривому Розі — Дмитро Ткач. Як бачимо, прізвища самих мало-відомих або початківців, і скільки їх, як на таке велике місто (Дніпропетровське) зовсім мізерна. Але й цими небагатьма авторами видавництва не хочуть цікавитися. Так, наприклад, київське видавництво „Радянський Письменник“ вирішило видати цього року альманах дніпропетровських письменників. Матеріали зібрано й вислано, куди слід, але за три місяці прийшла від видавництва відмовна відповідь за підписами директора тов. Дольда-Михайлика і рецензента тов. Морганька. Не знаємо, яка причина цієї відмови, чи недостатня благонадійність присланих речей, чи просто автори понаписували агіток, які набридли навіть тов. Морганьку, досить, що дніпропетровська група письменників не може пролізти у видавництва і нею не цікавляться.

У СПІЛЦІ ПИСЬМЕННИКІВ

Совєтська преса скаржиться, що стиль праці управи Спілки Совєтських Письменників України — суто-бюрократичний. Тут і „директиви“, і протоколи засідань секретаріату та президії, звіти то-що, але серед цієї „роботи“ де-як дівається дбання про розвиток творчості письменників. Вже кілька років у Спілці письменників іде суперечка між обласною комісією і комісією національних літератур про те, хто має керувати російськими письменниками, що живуть у т. зв. національних республіках, отже, передусім, на Україні. Справа цієї й досі не вирішено. Очевидно, вона дразлива, бо російські письменники, почувавши свою упривілейованість, хотіли б самі верховодити, а не підкорятися якимсь там — з московської перспективи — переферійним національним комісіям.

НОВА ОДА П. ТИЧИНИ

У ч. 237 „Радянської України“ (з 5 жовтня ц. р.) надруковано новий чималий розміром вірш П. Тичини „З Партією (з великої букви! — Ред.)

Цікаві також розділи, в яких автор пише про психологію робітника, науковця-теоретика та науковця-практика, а пізніше про діячів мистецтва. „Мистецьке слово, пише автор, — це могутній чинник впливу на світогляд і мораль народних мас. Але мистецтво, а особливо література може розкладати суспільство: підривати в ньому релігію й мораль, сіяти розпусту, нігілізм і таке інше. Вплив розкладницької літератури тим більше небезпечний, що значно легше збудити в душі людини брутальні пристрасті, ніж шляхетні, високоморальні поривання“.

Говорячи про психологію воювача, автор наводить приклади з життя бійців Української Повстанської Армії, в якій не тільки чоловіки, але й жінки та дівчата „показали зразки високої героїчної дисциплінованості. Після характеристики окремих фахів автор вияснює значення гри, утоми і впливу та пише про особистість, темперамент, обдарованість, тип, характер, мету життя, що „завжди є стрижнем характеру“. Розділ про характер і світогляд закінчує цю цікаву працю.

Ми свідомо подали якнайкоротше зміст цієї книжки, щоб читач міг знати, що вона, хоч і належить до ділянки стислої науки, але заторкує дуже цікаві проблеми, які можуть зацікавити навіть широкого читача. Здорово ідейна основа проф. Ващенко, який не соромиться публічно признаватися до християнських моральних основ, ще збільшує вартість його праці, коли вільний світ стоїть перед небезпечною загрозою російського руйнівницького безбожного комунізму.

Книжка проф. Г. Ващенко заслуговує на те, щоб її прочитала кожна українська людина, що дбає про добро своїх дітей та про моральне здоров'я свого народу. Жаль тільки, що в ній багато коректорських недоглядів, які навіть не могла охопити окрема додана картка з „друкарськими помилками“.

Л. Луців

ми єдині“. Змістом своїм це гола агітка й вихвалання „партії Леніна — Сталіна“.

Всемогутня Партія

Леніна — Сталіна:

Кожна її думка

масами схвалена.

Скільки дала щастя нам —

як ніхто ще зроду!

Непорушна єдність

Партії й народу.

І так далі, до цілковитого ідіотизму. Перелічуючи те, що нібито дала партія народові, він не забуває й про „палії війни“:

Над Коресю он дим!

Ворог п'є там кров, регоче...

Він війни нової хоче!

Просто боляче читати це свідство мучеництва великого майстра нашої поезії! Про його майстерність можна говорити й на підставі цієї поезії: її стиль побудований своєрідно — на прозаїзмах, у ній вишукані рими („Сталіна — кришталіна“), цікаві ритмічні ходи, строфіка. Але фальшивий зміст усе вбиває!

ТРИТОМНИК ТВОРІВ МИКОЛИ ГОГОЛЯ

видав Держлітвидав України. В третьому томі вміщено вибрані статті. В перекладі Остапа Вишні вміщено п'єси „Ревізор“ та „Одруження“. Багато перекладів зробив Максим Рильський. Видання редагував академік М. К. Гудзій. Тираж 30,000 примірників.

„УКРАЇНСЬКИЙ КВАРТАЛЬНИК“

„Український кварталник“, що його видає англійською мовою УККА, одержують усі члени американського Сенату, визначні члени амер. Конгресу, зокрема члени Комісії Зак. Справ, всі губернатори, всі члени Найвищого Суду, президент ЗДА та його найближчі радники, кілька десятків американських бібліотек більших міст в Америці, визначніші американські редактори, радіокоментатори, автори творів про Східню Європу, редакції більших щоденників та журналів в Америці і в Бритійському Коммонвелті та амбасади всіх держав, акредитованих у Вашингтоні. Поза Америкою коло 400 прим. „Квартальника“ йде до Канади, надсилається він також канадським політикам, кілька десятків примірників надсилається провідним людям та установам в Англії і всіх державах Брит. Коммонвелту. „Квартальник“ висилається також всім міністерствам закордонних справ держав цілого світу.

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКА ХРОНІКА

ЖОВТНЕВІ ЧИСЛА УКРАЇНСЬКИХ ПІДСОВЕТСЬКИХ ЖУРНАЛІВ

„Вітчизна“ друкує великий вірш П. Тичини „З партією ми єдині“. Крім того, ще вірші П. Воронька і Я. Шпорти та велика редакційна стаття „Під проводом партії Леніна-Сталіна“, із закликом підвищити ідейно-мистецький рівень совєтської літератури. В „Дніпрі“ надруковано низку віршів з нагоди XIX-го з'їзду партії — А. Малишка, М. Нагнибіди, В. Ткаченка, К. Драка. А. Страшка і І. Червониченка. Критично-публіцистичні статті належать Л. Гладкій, А. Трипільському і С. Крижанівському.

У „Вітчизні“ виступає з новим романом „Таврія“ Олесь Гончар. Події роману відбуваються в Таврії до 1-ої світової війни. В романі виступають селяни, робітники, „революційна інтелігенція“, німецькі колоністи і, видима річ, українські буржуазні націоналісти. Цей твір Гончара — перший з циклу романів про Кахівку. В тій самій книзі видруковані й „Гуцульські мотиви“ М. Стельмаха.

ВИСТАВКА СТАРОЇ „РОСІЙСЬКОЇ“ КУЛЬТУРИ В ЛЕНІНГРАДІ

Державний Ермітаж у Ленінграді відкрив виставку „російської“ культури VIII-XII віків, яка обіймає майже виключно експонати з території України. Тут показано різне знаряддя сільського господарства, речі хатнього вжитку, зброю й інші пам'ятки старого ремесла на Русі. Окремий відділ творять предмети характеру мистецького, як

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ:

„SVOBODA“

81-83 GRAND STREET, JERSEY CITY 3, N. J.

Телефони: BErgen 4-0237 і BErgen 4-0807

**УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ
НА ТИЖНЕВИК „СВОБОДИ“**

На рік у ЗДА	\$3.75
На пів року в ЗДА	\$2.00
На рік у Канаді	\$4.25
На пів року в Канаді	\$2.25

Передплату надсилати на адресу:

„SVOBODA“, P. O. Box 346
Jersey City, 3, N. J., U. S. A.

Ukrainian newspaper published daily except holidays by the Ukrainian National Association, Inc., at 81-83 Grand St., Jersey City, N. J. Reentry as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. 1911, under the Act of March 8, 1879. Pending. Accepted for mailing at special rate of postage provided for Section 1130 of Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

3 НАУКИ І ТЕХНІКИ

НИКЕЛЕВИЙ МЕТЕОРИТ У СТЕПІ ОКЛАГОМА

(Л) Сімдесятирічний робітник кілька років просив науковців, щоб з'ясували, що таке стирчить в одному кутку степового парку „Меррі“, в якому він працював. Боб Дадсон бачив, що з землі витикається якась тверда чорна брила, і він хотів знати, що це таке. Та довго ніхто не звертав уваги на просьби старого робітника Боба. Аж у серпні ц. р. д-р Лінколн Ла Паз із університету в Нью-Мехіко взявся досліджувати цю таємничу брилу і прийшов до переконання, що це дуже цінний метеорит із нікелевої руди. Д-р Паз не знає докладно, коли впав той метеорит, але він заявив, що під час його падіння „напевно дуже настрашилися були праісторичні мешканці цієї місцевості“, і той страх не залишив їх довгі роки. На думку цього вченого, той нікелевий метеорит упав на землю десь так років 20,000 тому. Він складається з чистого нікелю і упав на землю з міжпланетних просторів. Його вартість дуже велика, і він належить до, можливо, найбільших метеоритів у ЗДА.

МОЗОК ВПЛИВАЄ НА ЗРІСТ М'ЯЗНІВ

(Л) На річному з'їзді Американського Інституту Біологічних Наук при Корнелійському університеті проф. Каролл М. Вільямс із Гарвардського університету поділився своїми дослідженнями над життям велетня-шовковика, на основі яких він прийшов до висновку, що мозок і центральна нервова система цієї комахи мають великий вплив на розвиток м'язової системи цього створіння. Д-р Вільямс думав, що подібний вплив є і в інших тварин, а також у людей. Коли б це була правда, то воно вможливило б переводити нові проби крові при недозі пістряка (рака). Д-р Вільямс вирізував у лялечки шовковика центральну нервову систему, і лялечка далі жила, її серце билось, але коли цій лялечці перещепили заморожений мозок, щоб живив „мозковий гормон“, то ця лялечка розвивалася на нормальному метелі. Зокола такі ці шовковики виглядають зовсім нормально, але коли заглянути до їхньої середини, то можна побачити, що вони зовсім позбавлені м'язів, за винятком серця і кишків. З цього виходить, твердить д-р Вільямс, що формування м'язів під час перетвору лялечки на дорослого шовковика вимагає не тільки гормональних збудників росту, але й дальшого впливу нервової системи на м'язеву.

Що західні науковці закидають Трохимів Лисенкові? Нещодавно один з американських наукових журналів розглядав Лисенкову теорію про перетворення ярої пшениці на озиму і навіпаки, та про виведення всяких інших колоскових рослин із пшениці. Лисенко часто покликається на російського біолога Ольгу Лепешинську, яка з 20-их років обстоює погляд, що органічні клітини можна витворити з таких матеріалів, як білок. Цей погляд західна наука розглядала ще сто років тому, і Рудольф Вірхов доказав, що цей погляд помилковий. Пізніші дослідження клітинок потвердили погляд цього німецького ученого про те, що клітинка постає тільки з іншої клітинки, отже, теорія Лисенка й Лепешинської не слухна.

ТРОХИ СМІХУ

СТРІЛЕЦЬКІ СМІХОВИНКИ

Молодий хорунжий УСС освідчується трохи старшій панні.

— Ви могли б ушасливити мене, коли б прийняли мої освідчини...

— Таж ви тільки хорунжий! Прийдіть тоді, коли будете сотником.

— Пані! Алеж тоді мені доведеться освідчуватись хіба вашій дочці! (Відомо, що при УСС дуже важко було „авансувати“, бо там було багато освічених стрільців).

Славний стрілецький сміхун сотник Цяпка був на квартирі в однієї пані, яка дала йому на обід дуже тверду курку. Під час обіду пані питається сотн. Цяпки:

— Пане сотнику, ви славний верхівець, скажіть мені, будь ласка, як ви пізнаєте вік коня?

— По зубах, пані добродійко, по зубах.

А чи можна по зубах пізнати також вік інших тварин?

— Розуміється, що так. Я по зубах можу пізнати навіть вік курки.

— Алеж курка не має зубів!
— Але я їх маю!

Український січовий стрілець та австрійський вояк італійської народності із Фіюме хваляться своїми країнами. Італієць трохи переборщував.

— У нас так тепло, що яйце звариться в піску, коли влітку гріє сонце.

— А в нас такий холод, що аж зуби замерзають вночі під час морозів.

— Це неможливе! — перечить італієць.

— Чистісінька правда! Мій власний бабусі замерзли зуби в склянці, коли вона залишила їх на вікні в кімнаті, що не була опалена.

Український січовий стрілець „загулявся“ з дівчатами та спізнився з відпустки. Прийшовши до Коша УСС, він побіг до кухаря і просив його, щоб зварив командирові на обід те, що той найбільше любить. Здивований „шмірак“ (так називали стрільці кухарів) питається, чому він має так робити.

— Бо мені треба, щоб командир мав добрий настрій.

Отаман знав, що хорунжий Цяпка трохи перебільшує свої звіти із розвідних патруль, тому наказав йому подавати в звіті тільки те, що бачив на власні очі та чув на власні вуха. Після такої інструкції хор. Цяпка подав такий звіт:

— Я бачив щось, що було подібне до москалів. Виглядало, що вони впали на землю. Здавалося, що попри нас літали розлючені оси, бо я не бачив, як летіли кулі. Мій плащ має п'ять дірок, не знаю, звідки вони взялися. Стрільцеві Крукові щось відірвало наплечник. Коли ми посипали по москалях скорострілом, то щось там кричало і стогнало, але не знаю, чому. Після того замовкли вороги, але не можу сказати, чому так сталося.

БІБЛІОГРАФІЯ

Отець А. В. ЧСВВ. Большевицький Церковний Собор у Львові 1946 року. „Слово Доброго Пастира“. Видавництво О.О. Василяна у ЗДА. Рік III, ч. 7-8. Липень-серпень 1952. Нью-Йорк, 1952, ст. 64. Обкладинка і графіка С. Гординського.

Пороги, літературно-мистецький журнал. Рік IV, ч. 32-33, травень-червень 1952. Буенос-Айрес, 1952, ст. 32.

Голос Спасителя. Місячник. Видають отці Чина Найсвятішого Ізбавителя в Йорктоні, Саск. Канада. Рік 24, ч. 10. Жовтень 1952. Йорктон, 1952, ст. 64.

Наша Культура. Науково-популярний місячник. Число 12 (177). Жовтень 1952. Вінніпег, 1952, ст. 32.

Овід. Український ілюстрований часопис. Рік IV, ч. 9 (38), вересень 1952. Буенос-Айрес, 1952, ст. 12.

Свобода, орган послевоенних емігрантів из СССР. № 7. 1952. Мюнхен, 1952, ст. 16.

Місіонар. Рік XXXVI, ч. 11. Листопад 1952. Філадельфія, 1952, ст. 321-352.

Ukraine in Vergangenheit und Gegenwart. 1. Jahrgang, Nummer 4. Vierteljahrschrift. Oktober-Dezember 1952. Мюнхен, 1952, ст. 48.

Oriente Cristiano rivista mensual unionista. Anno II, Numeros 8-9. Agosto Septiembre 1952. Мадріт, 1952, ст. 12.

Ukraina Libre. Periodico mensual del Instituto Informativo — Editorial Ucraino. Ano II, N-o 8 (16). Буенос-Айрес, 1952, ст. 8.

„Овід“ ч. 9. (38). Вересень, 1952 р. Видавництво М Денисюка, Буенос-Айрес.

Зміст: проф. Р. Паклен — Експерсія в минуле, трохи психології і політичних ремінісценцій; д-р Дм. Бучинський — „Воскреснемо, бо душа воскресне...“ (стаття еспанською мовою про Лесю Українку); А. Галан — Надхнення; доцент Ів. Павелко — Україна — Русь і москвізм (науковий нарис); д-р Л. Стаховський — З венесуельського щоденника (Перлина Караїбського моря); Ю. Тис — В світі мистецтва; Г. Лагодінська — Наші імпрези; рецензії; „Овід“ в ілюстрації.

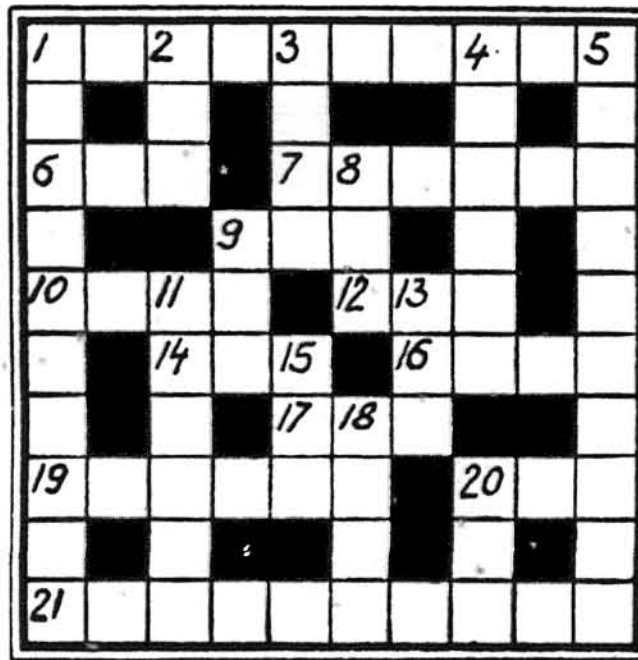
Редакція застерігає собі право 1) виправляти мову, 2) скорочувати надіслані рукописи і 3) взагалі робити зміни редакційного характеру.

Надслані матеріали мусять бути переписані на машині, з одного боку аркуша, на доброму папері і через два інтервали (інтерлінії), а як під руки, то зовсім виразним письмом.

РОЗВАГА

ХРЕСТИКІВКА

Склав А. В-к

По земно: 1. наука про суспільні явища, 6. бургомістер, посадник по-фр., 7. мешканець Києва, 9. інакше „крутиж“, 10. назва грецької букви, 12. заглиблення в землі, 14. жіноче ім'я, 16. одиниці енергії або праці у фізиці, 17. тепле укривало, 19. новонавернений, 20. прислівник часу, 21. місто над р. Богом.

До земно: 1. український поет і сатирик, 2. володар, монарх, 3. орган людського тіла (здрібніло), 4. виробник глиняного посуду, 5. людина з надприродним (як дехто думає) відчуттям, 9. глибокі долини в степу (назад), 11. ім'я сучасного українського письменника, 13. місто в Льотрінгії, 18. німецьке ім'я, 20. означальний займенник (у множині).

Розв'язка географічного логгрифа ч. 10
(див. ч. 32 тижневіка).

1. Крути, 2. Мекка, 3. Збруч, 4. Огайо, 5. Гаїті, 6. Туніс, 7. Прага. — Україна.

Розв'язка ребуса ч. 4 (див. ч. 33 тижневіка)

Коли москаль скаже: „сухо“, то буде по самі вуха.

Розв'язка складанки ч. 1 (див. ч. 34 тижневіка)

Терпи козаче, — отаманом будеш!

Розв'язка конструкційної загадки ч. 1
(див. ч. 34 тижневіка)

Коло.

Розв'язка літературного логгрифа ч. 11
(див. ч. 35 тижневіка).

„Гай дамаки“.

Розв'язка конструкційної загадки ч. 2
(див. ч. 35 тижневіка):

Еліпса.